ISSN 0333-0362

språklig samling

Nr. 2 — 1989

30. årgang

Kr 20,00

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Landslaget for språklig samling fyller 30 år:

Møte med ein av pionerane: Rakel Seweriin

Sjå s. 4—9

språklig samling

Ansvarlig redaktør: Rolf Theil Endresen
Bladpenger: Kr. 60,-
Lagets og bladets adresse:
Postboks 636 Sentrum, 0106 Oslo 1
Postgiro 5 16 37 87

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING
Medlemspenger: Kr. 100,- pr. år; for skoleelever, studenter og pensjonister: Kr. 50,-.
Leder: Rolf Theil Endresen
Bekkelia 60,
1481 Hagan

Redaksjonelt:

Språklig samling, men korfor?

Eg sitter med 11. utgava av boka **Ethnologue. Langues of the world** (Summer Institute of Linguistics, Dallas, 1988) mellom hendene, et imponerandes verk på 748 sider som har som mål å gi ei oversikt over alle språk i alle land. I 10. utgava (1984) stod det at Papua Ny Guinea hadde 695 språk mens Kamerun hadde 233 språk. I 11. utgava har dessa tala blitt justert til hhv. 849 og 269!

Å så driver vi ei forening som skal redusere talet på språk her i detta språklig ensarta Norge ved å sette samnorsk i staden for bokmål å nynorsk. (I følge **Ethnologue** har vi bare 13 språk: 2 norske (bokmål, nynorsk), 5 samiske, finsk, 2 døveteiknspråk, romanes, rotvelsk å tibetansk.)

Men det fins både gode å dårlige grunnar til å ønske seg færre språk.

La meg begynne med en dårlig en: Vi må nå fram til ett enkelt norsk språk (i staden for to) for di at det er så upraktisk å dyrt med både bokmål å nynorsk. Detta er en dårlig grunn til å vere for samnorsk, for di Norge er blant di rikaste landa i verden, å vi har råd til å ha mange språk — enda fleire enn dem vi har. Vi har ikkje bare råd til å ha både bokmål å nynorsk, men vi har også råd til at både samar, kvænar, sigøynarar, døve å ulike innvandrargrupper får møte sine språk i mange fleire sammenhengar enn i dag. Språklig mangfold avspeglar kulturelt mangfold, å begge delar er en umistelig rikdom. I land som f.eks. Romania, Bulgaria å Tyrkia har dem ikkje skjønt detta — Bulgaria tvingar den tyrkiske minoriteten til å ta bulgarske namn, Tyrkia hevdar at dem ikkje har minoritetar, kurdarane er bare «fjelltyrkarar»!

Så var det en god grunn. Vi synes et skriftspråk skal ligge nærmast mulig talespråket, å når talespråket varierer fra stad til stad å fra samfunnsklasse til samfunnsklasse, så må

Hilsen fra Peter Trudgill

Som dere sikker ikke veit, har laget også ei internasjonal avdeling, nærmere bestemt en kontingent utenlandske abonnenter. Enda nærmere bestemt — vi har *enkelte* abonnenter i utlandet, ikke så mange, altså, men språksterke og språkbevisste er dem sjølsagt alle sammen. I den anledning, som vi nok bør uttrykke oss i jubileumsåret, har det kommet redaksjonen i hende en liten hilsen fra vår mann i England, Peter Trudgill, University of Essex.

I tilfelle noen av våre abonnenter eller medlemmer skulle ha snust på den tanken å kutte ut bladet eller laget, beint fram la være å betale denne gangen, og på den måten bidra til å umuliggjøre en fra før av vanskeliggjort økonomi, kunne dem ha godt av å bli minna på hvilken betydning den rørsla har som dem en gang i året (for mange, dessverre, snaut nok det) betaler kontingent eller bladpenger til. Vi trykker derfor siste del av jubileumshilsenen hans her:

Of course, I wish LSS all the very best for the next 30 years, and congratulate you on your jubilee! Long may you continue your good work as a beacon of sanity in a world full of linguistic prejudice and ignorance!

Sincerely,
Peter Trudgill

---

vi finne ut ka former som er vanligast. Det er ingen grunn til at vi skal skrive **bygden** eller **bygdi** viss det store fleirtalet seier **bygda.** Ut fra denna synsvinkelen er skillet mellom bokmål å nynorsk unødvendig. Vi har som kjent ikkje to norske skriftspråk for di dialektforskjellane her til lands er spesielt store. Vi har to norske skriftspråk for di vi valte to måtar å skaffe oss et norsk skriftspråk på — Aasen-metoden å Knudsen-metoden. Ingen av de to metodane har ført heilt fram. Tilhengarane av Aasen-metoden, dem synes egentlig ikkje at norsk talemål er godt nok noen stader i landet vårt. Alle dialektar har en heil drøss med ord med både an-, be-, ge-, -he(i)t å -else, mye meir enn dem kan godta. Hørte eg «samnemnar for alle målføre»? Tilhengarane av Knudsen-metoden bryr seg enda mindre om dialektane — bokmålet er språket til ei særskilt samfunnsklasse, å viss noen prøver å ta fra denna klassa det privilegiet å ha et skriftspråk som bygger heilt på dems eget talespråk, så setter dem i gang foreldreaksjonar.

Vi ønsker oss et norsk skriftspråk som flest mulig kan føle seg heime i. Det skal først og fremst hete **kasta** å **husa** å **bygda,** ikkje for di detta er spesielt gjeve former eller for di vi trur detta er meir norske former. Nei, det er ganske enkelt di vanligaste formene i talespråket i mesteparten av landet, ikkje minst i di tettast befolka områdene.

RTE

Landslaget for språklig samling runder 30 år i år. Rakel Seweriin var en av fødselshjelperne. Sjøl leda ho laget fra 1963 til 1971.

Landslaget for språklig samling fyller 30 år:

Møte med en av pionerene: Rakel Seweriin

Ho smitter deg med latteren sin, 83 år unge Rakel Seweriin. Den vevre lille dama stråler gode vibrasjoner. Ho glimter i øyet og du faller for en sjarm som ikke er påtatt og som gjør møtet meget behagelig. Ikke slik å forstå at dama ikke er bestemt — bevares: Ho blei ikke eneste kvinnelige statsråd i ei Arbeiderparti-regjering på 50-tallet uten å ha bein i nesen.

Rakel Seweriin er også vår egen Grand Old Lady, for å si det på ny-norsk. Ho var en av dem som brakte Landslaget for språklig samling til verden i 1959. Og ho er tidligere redaktør i bladet du nå leser.

Tekst og foto: Bent-Are Jensen

— Det var et hell for laget vårt at ho stilte seg solidarisk med oss da vi gikk på barrikadene for ett samla norsk skriftspråk, skriver en av LSS' aktivister fra tidligere år i Språklig Samlings hyllest til ho på 80-årsdagen.

Jentenavnet er Solberg og ho er født i 1906 på Eidsfoss i indre Vestfold. Der var far hennes stasjonsmester på privatbanen til Tønsberg og mora dreiv jernbane-hotellet.

Befolkninga var da som nå stort sett knytta til stedets jernverk, som var grunnlagt allerede i 1697. Eidfoss Verk dreiv dengang som nå eget sagbruk. Verket eide og eier fortsatt betydelige jord- og skogeiendommer.

— Folk levde under føydale forhold på Eidsfoss da jeg var barn.

Husmenn og arbeidere sto alltid i gjeld til Verkets butikk, som hadde monopol. I husmannsfamilier med mange unger hendte det at de måtte dele ett par støvler. Derfor kunne ikke disse husmanns-ungene gå på skolen annen hver dag slik som vi andre gjorde.

Ho forteller at Verket sysselsatte om lag 100 mann i hennes barndom.

— Det var leilendinger, husmenn, små jordeiere, tilreisende fagfolk og ufaglærte. Noen av arbeiderne fikk bo i Verkets arbeiderboliger. Folk kjente hverandre, snakka om og tenkte på hverandre, brydde seg om og hjalp hverandre. Arbeidet bandt folk sammen i kvinneforeninger og fagforeninger, misjonsklubber og avholdslosjer.

Og så legger ho til:

— Verkseierne holdt seg for seg sjøl.

Er det ennå et snev av trass i stemmen hennes så mange år etterpå?

— Der var to steder Verket ikke kunne bestemme over oss. Det var på jernbane-stasjonen og på skolen.

Språk og urettferdighet

Ho forteller at ho allerede dengang reagerte kolossalt mot den forakt og nedvurdering som blei de fattige ungene til del.

— Jeg vet ikke helt hvorfor jeg reagerte slik, men det var vel far og mor sine holdninger som smitta. Seinere forplanta de sterke følelsene mine seg mot andre former for urettferdighet. Og det er vel her språksaka kommer inn.

Etter første verdenskrig flytta familien Solberg til byen, til Tønsberg. Der gikk ho Middelskolen og tok artium i 1926.

— Mor ville at vi jentene skulle ta utdanning. Ho hadde gått på den kvinnelige industriskolen før ho gifta seg. Jeg husker at ho sa at vi ikke måtte tenke på ekteskapet som en forsørgelsesanstalt.

Etter artium dro Rakel Solberg til Oslo der ho tok hushjelpspost.

— Jeg fikk hus og mat og 40 kroner måneden. Og så begynte jeg på et kurs for stortingsstenografer — det kosta nesten ikke noe.

Politikk og krig

— Jeg lærte stenografi, men fikk ikke eksamen som stortingsstenograf.

I stedet blei ho sosialminister, men det var et par tiår seinere.

I Tigerstaden kom ungjenta inn i politikken. Ho meldte seg inn i Arbeiderpartiets studentgruppe, og ho blei med i miljøet rundt Mot Dag og den venstre-sosialistiske foreninga Clarté, som var leda av motdagister. Verken Mot Dag eller Clarté sto tilslutta Arbeiderpartiet.

Ho blei nestformann i AUF i 1937, samme året som ho kom inn i Oslo bystyre.

Like før krigen gifta ho seg med legen Alf Seweriin. Og ikke mange åra etter måtte de flykte til London — hvor de oppholdt seg under siste halvdel av krigen. Der jobba Rakel Seweriin som stenograf i Forsvarets Overkommando.

Vel tilbake i Norge igjen fortsatte den politiske karriera. Fra 1945 til 69 satt ho på Stortinget for Arbeiderpartiet. Det tar for mye plass å ramse opp alle verv og posisjoner ho har hatt. Men allikevel nevner vi: Formann i Stortingets sosialkomité, Sosialminister, Formann i Arbeiderpartiets kvinnesekretariat, medlem av Arbeiderpartiets sentralstyre, norsk delegat til flere internasjonale konferanser — som Nordisk Råd, Europa-rådet og FNs generalforsamling.

Smilet sitter laust

Nå finner vi Rakel Seweriin som sprek pensjonist, bosatt i en bedre bydel av Oslo (riktignok øst for Majorstua, men vest for Ælva). Her har ho faktisk bodd i mange år allerede. Det gamle huset med den store og trivelige hagen ligger i et rolig strøk: Midt i byen, men allikevel behagelig fredelig.

Smilet sitter laust og avvæpner lett. Når vi spør om hvorfor og hvordan og når ho begynte å interessere seg for språkpolitikk, flirer ho:

— Ja, det har jeg også begynt å lure på. Du vet at jeg begynner å trekke på åra. Det må ha vært ...

Ho trekker på det og forteller at ektemannen Alf som barn hadde noen opplevelser han aldri kunne glemme. (Alf Seweriin døde i 1961, om lag 50 år gammel). De første åra av livet bodde han i Oslo og Moss. Når så familien flytta til Bergen, fikk guttungen merke at det ikke alltid er like artig å snakke en annen dialekt enn jamnaldringene. Han skarra for eksempel *ikke* — og det var ikke bra.

— Sjøl hadde jeg ingen ordentlig dialekt. I alle fall snakka jeg ikke utprega på noe vis. Tonefallet i Vestfold skiller seg ikke nevneverdig ut fra i Oslo.

Det var sønnen Bjørn som var årsaken til at ho begynte å engasjere seg i språkstriden.

En ekkel periode

— Han gikk på Ruseløkka skole og blei utsatt for den såkalte Foreldreaksjonen. Det var en forferdelig utidig aksjon. Tenk å skyve småunger framfor seg av politiske grunner! Det var en ekkel periode, utbryter ho indignert

— Jeg husker at Bjørn en dag kom heim fra skolen og spurte meg om det hette «vatn» eller «vann» eller hva. For frøken sier «vassbytte», fortalte han. Det var i første eller andre klasse.

Rakel Seweriin reagerte meget sterkt på at Foreldreaksjonen dreiv og retta språket i skolebøkene.

— Hva slags folk det var, spør du? Det var ikke vanlige arbeidsfolk, sier ho ironisk.

— Foreldreaksjonen besto av folk fra bedrestilte sosiale lag. Frontfigurene var språkbrukere. De kjørte fram skolefolk, journalister og forfattere. Mye var så annerledes dengang på 50-tallet. Nå er det jo ikke bare de såkalte kondisjonertes barn som får utdannelse. Det går nesten ikke an å sammenlikne.

Den komplette forakt

Ho forteller at Foreldreaksjonen representerte den komplette forakt for folkemålet.

— I skolebøkene retta de a'ene i ord som «boka», «gata» og «kasta». Og det gjorde de mot barn som ikke kunne forsvare seg. I timene gjentok disse hva de hadde hørt heime: «Dét er galt!» og «Det *skal* hete!» Jeg er glad vår gutt hadde ei skjønnsom frøken. Foreldreaksjonen ville påtvinge andre sine egne konservative idéer. Slikt reagerer jeg veldig på. Det minner meg om forholda på Eidsfoss i min barndom. Der fikk ikke arbeidsfolk leie lokaler av jernverket til å diskutere politikk eller religion. Og du må være klar over at det var Verket som eide nesten alt på stedet — unntatt jernbanestasjonen. Far lot dem bruke stasjonen som møteplass.

Rakel Seweriin går over fra å være indignert til lettere lattermild. Men så blir ho alvorlig igjen og politikeren stikker fram:

Folkemål og skriftspråk

— Jeg mente da som nå at det er de demokratisk valgte politiske myn-

digheter som skal bestemme språknormalen her i landet.

Riksmålsforbundet ønska «fri» «sprog»-utvikling. Det ønska ikke å bøye seg for Stortingets vedtak om at organet Norsk Språknemnd skulle ha myndighet til å «fremje tilnærming på norsk folkemåls grunn».

— Jeg mente og mener at vi må arbeide for å få ett norsk skriftspråk en gang i framtida. Det betyr tilnærming mellom bokmål og nynorsk. Folkemålet må inn i skriftspråket.

Rakel Seweriin var etterhvert blitt så irritert på Foreldreaksjonen at ho engasjerte seg i arbeidet mot den.

— Foreldreaksjonen var puffet som måtte til for å danne Landslaget for språklig samling i 1959.

— Du synes ikke at Laget burde vært danna tidligere?

— Nei. Det kom jo som en reaksjon på Foreldreaksjonen.

Ho forteller at initiativet bak Landslaget kom fra ei gruppe studenter i Oslo med tilknytning til Unge Venstre. Og ho nevner spesielt en av aktivistene der, Arne Kielland — som seinere blei stortingsmann for Arbeiderpartiet og deretter for SV.

— Hvordan vil du si at språk har politisk betydning?

Rakel Seweriin begynner å greie ut om jamstillingsvedtaket i forrige århundre — da Stortinget vedtok å likestille bokmål og nynorsk. Men så tar ho seg i det. Med et snev av skepsis spør ho vennlig om det tilstedeværende eksemplar av den yngre generasjon vet hva ho snakker om. Heldigvis leste jeg akkurat den norskleksa. Nestoren i Språklig Samling godtar svaret, i alle fall tilsynelatende, og fortsetter:

Skjulte hensikter

— Språk er ikke nødvendigvis politikk i seg sjøl. Det er mer et *symptom* på underliggende politiske krefter. Språk er som skummet på vannflata. Mektige konservative interesser tar helst ikke sjansen på åpent å vise sine hensikter. Da er det mer opportunt å bruke rettskrivningsreglene i valgkampen — slik som med Foreldreaksjonen på 50-tallet. Språk vekker følelser, og følelser kan jo gi skinn av folkelighet. Høyre har jo alltid hatt problemer med å bli et skikkelig folkeparti. Kremmernes interesser fanger ikke allmennheta i politiske valg. De konservative ønsker å gjemme seg bak symbol-saker.

— Men dreier ikke språk-spørsmål seg mest om filologiske spissfindigheter?

— Nei. Jeg har aldri greid å følge særlig med i slikt. Og derfor er det kanskje et paradoks at nettopp jeg har leda Landslaget for språklig samling. Jeg har ikke særlig greie på språk i den forstand, men det er det heldigvis mange andre i laget som har.

Rakel Seweriin slår fast at språket er noe av det viktigste et menneske har.

— Språket er identiteten din. Det forteller hvem du er, eller ønsker å stå fram som. Språket griper fatt i det innerste i deg, i følelseslivet. Dessuten er språket det viktigste forbindelsesleddet vi har med omverdenen. Vi trenger et felles skriftspråk som folk finner det naturlig å bruke.

Lærerne har ikke lov

— Hvilket forhold har du til dialekter — mener du at talespråket bør normeres?

— Næmen, folk må da ha lov å snakke som de vil! Norge er jo ett av de få land i verden der lærerne ikke har lov til å rette på dialekten til elevene. Og det syns jeg meget om. Ingen her i landet er tvunget til å snakke såkalt pent, eller normert. I dag føler folk seg mye friere til å beholde dialekten sin også når de flytter til andre deler av landet. Slik skal det være.

Sjøl måtte den unge Rakel og søstera hennes normere talespråket. Lærdommen sitter fortsatt godt.

— Mor lærte oss å snakke pent. Det måtte vi, dersom vi skulle få jobb. Da far gikk på underoffiserskolen i sin ungdom, lærte også han å normere talespråket. Dengang var det vanskelig å snakke dialekt om du skulle fram i livet. Mor og far var ikke snobber. De ville bare det beste for oss. Jeg husker at far pleide å kjøpe bokpakker fra Danmark. Han ville at jeg skulle bli kjent med verdenslitteraturen. Men jeg leste dem aldri, for bøkene stod jo på dansk. Jeg husker ei av bøkene, Bertha von Sutrers «Ned med våbnene», den har jeg ennå — og den står *der* ulest.

Ho snur seg i stolen og peiker på en vegg som er kledd med bøker fra golv til tak.

Tillatt med nynorsk i Høyre!

— Vi lever ikke så atskilt lenger her i landet. Det er roligere på språkfronten. Utdanningseksplosjonen har forandra mye. Innføringa av den niårige skolen har bidratt med sitt. Grobunnen for språkstrid er ikke lenger den samme. Til og med Høyre har nynorsk-folk på Stortinget. De lager ikke noen Foreldreaksjon nå, særlig ikke så klemt som de er mellom Hagen og mellompartia, smiler hun.

— Du blir tillagt en vesentlig del av æra for at Landslaget for språklig samling blei godtatt som en offisiell språkorganisasjon. Og du tillegges også mye ære for at laget har hatt såpass gjennomslagskraft i språkpolitikken. I hyllesten til deg på 80-årsdagen skriver lagets tidligere formann Ivar Grotnæss: — Ho kjente irrgangene i vårt politiske system og fant kompromissløsningene som situasjonen krevde.

Hva er din kommentar til så mange vakre ord?

— Det er hyggelig å motta komplimenter. Men jeg må si én ting: For folk utafor Stortinget kan det kanskje av og til virke som om bare du snakker med rette vedkommende, så løser problemene seg. Men ei slik oppfatning av politikk er jeg redd. Det er nemlig ikke slik det foregår. Og jeg vet jo at det ikke var slik Grotnæss mente det heller. Egentlig vet jeg ikke helt hvor mye innsatsen min har betydd på dette feltet. Slikt er vanskelig å måle, vet du. Men jeg syns det var fint at vi kom med i Språkrådet. Tradisjonelt ville det vært delt i to fronter, nynorsk og riksmål. Men så kom vi med, og det veier opp ytterpunktene.

Er samnorsk teknokratisk?

— Det hevdes at Samnorsk-linja på 60-tallet var «teknokratisk», at samnorsken var et «konstruert» språk. Hva mener du?

— Sett i ettertid trur jeg kanskje

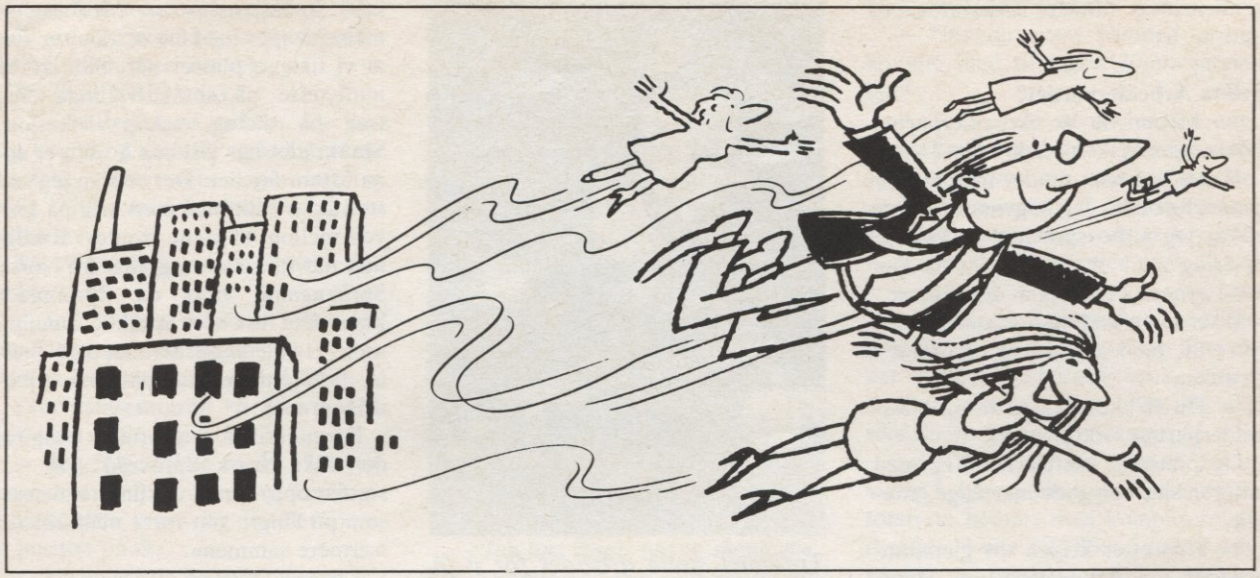

Medlemmene i Landslaget for Språklig Samling vil samle Norge til ett språkrike — på norsk folkemåls grunn.

det er mye riktig i de påstandene. Vi var utålmodige; vi trudde for sterkt på det tekniske aspektet ved å lage en samlenormal. Men det er ikke riktig å si alt vi befatta oss med, var teknikk. Langt derifra. Et skriftspråk vil jo alltid til en viss grad være en «teknisk» konstruksjon, i den grad det ikke fullt ut baserer seg på én enkelt dialekt.

Teknokratisk eller ikke teknokratisk, problem-stillinga affiserer ikke Rakel Seweriin noe særlig.

— Allerede dengang ønska vi ei felles lærebok i norsk for begge målføre. I undervisninga legges det alt for stor vekt på hva som er forskjellig mellom nynorsk og bokmål. Mesteparten er jo felles! Det er jo *norsk* det dreier seg om. Derfor burde ei slik lærebok ta for seg de felles rettskrivningsreglene — og deretter spesifisere hva det heter på bokmål og nynorsk, der det er nødvendig.

Idiotiske

Ho sier det er fullstendig idiotisk at skole-ungene må skaffe seg to ordbøker i norsk, når det måtte gå an å lage ei for begge målformene under ett.

— Vi reiste saka for 20 år sia, og ennå er ingenting hendt, utbryter ho indignert.

— I dag er det viktigere enn noen sinne at ungdommen lærer seg flere fremmedspråk. Atskilt opplæring i to norske språk betyr mye feilprioritert tid. Det burde absolutt være grunnlag for Landslaget i ungdomsskolen og i videregående skole.

— I hvilken grad fikk samnorsken fotfeste i Arbeiderpartiet?

Martin Tranmæl

— For Martin Tranmæl var inndelinga av norsk i to skriftspråk ei tvangstrøye. Han var en mester i muntlig språk — og skrive kunne han også. Han hadde en fenomenal kontakt med folk utover landet, i de forskjelligste yrkesgrupper: På arbeidsplassene, på kjøkkena, på forelesningssalene, overalt. Han hilste Landslaget for språklig samling hjertelig velkommen — for han mente at talespråket ville gjøre skriftspråket rikere.

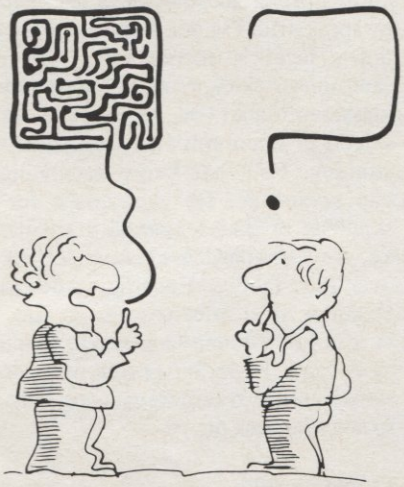

Landslaget for Språklig Samling vil ha vekk restene av kanseli-stilen i norsk skriftspråk

Ho forteller imidlertid at flertallet av partiets og fagbevegelsens tillitsmenn tilegna seg en noe stiv og boklig uttrykksmåte.

— Du må være klar over at de fleste av dem ikke hadde mer enn fem års faktisk skolegang. Mange kjente seg fremmed overfor skriftspråket. De måtte jo holde seg til skole-lærdommen. Og språket i en tariffavtale, eller i en møteprotokoll, eller i Norges Lover er jo ikke direkte muntlig og ledig. Tillitsmannskorpset blei ikke forkjempere for språksaka — det sier seg sjøl. De hadde ikke forutsetninger for det.

Ikke til å unngå

Dama er jo 83 år. Da er det ikke til å unngå at du får høre om de harde 30-åra.

— Når det gjaldt kultur var ikke 30-åra så bedrøvelige. De gamle formene møtte motstand. Du ser det i arkitekturen, i byplanlegginga, i boligbygginga; vi fikk for eksempel funkishusa og en ny type møbler. Du merka det kulturelle skiftet i teatrene og i den offentlige debatt. Helveteslæra til Hallesby fikk så det suste. Du måtte ta standpunkt, for eller imot. Det var de reaksjonære kreftene som ville holde på stivna gamle former og retningslinjer. Det gjaldt også i

språkstriden. Martin Tranmæl visste det.

Svikta Arbeiderpartiet?

— Mener du at Arbeiderpartiet svikta samnorsken på 60-tallet?

Rakel Seweriin sender meg et uutgrunnelig blikk. Jeg begynner å angre på at jeg stilte spørsmålet. Sjøl en 82-åring med et mildt sinnelag kan sette øynene i deg slik at det skjærer.

Etter noen endeløse sekunder svarer hun, med et snev av skarphet i stemmen.

— Du få'kke meg til å si at Arbeiderpartiet svikta! Aldri!

Og plutselig smitter ho meg med latteren sin, den gode hjertelige latteren.

— Tida etter krigen var gjennombruddet for Arbeiderpartiet: Hvordan det føltes for oss som var med og som hadde opplevd andre tider, trur jeg er vanskelig å forstå for andre. På 60-tallet var vi over det verste. Vi hadde bygd et nytt og kvalitativt forskjellig samfunn. Arbeiderpartiet var derfor ikke så lysten på å diskutere vanskelige spørsmål på 60-tallet. For Partiet var det ikke en periode for nyskaping. Det er mi oppfatning. Jeg vet ikke hva historikerne vil si.

Hyggelig grovarbeid

— Hvordan var det å lede Landslaget for språklig samling gjennom det tiåret?

— Hyggelig var det jo. Vi var ei sammensveisa gruppe. Vi gjorde alt — fra grovarbeidet med å pakke og adressere bladet til å diskutere politiske retningslinjer. Ofte hadde jeg dårlig samvittighet for at jeg ikke fikk

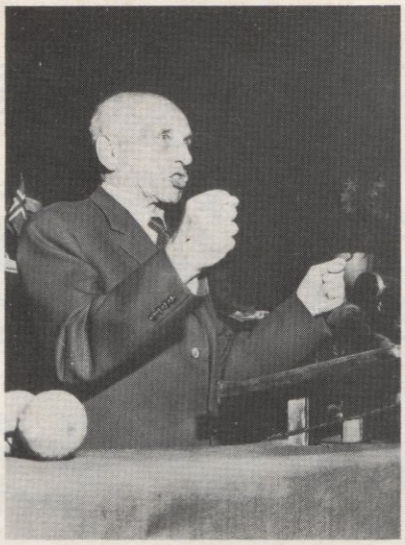

Tranmæl støtta arbeidet for å få folkemålet inn i skriftspråket. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv.

gjort nok. I det daglige oppholdt jeg meg på Stortinget. Miljøet der var ikke det oppkomme jeg trengte for å gjøre en så god jobb som jeg gjerne ville. Det var vel egentlig et fattigdomstegn for laget at det valgte meg til formann. Men det skjedde jo endel på 60-tallet, absolutt. Jeg tenker for eksempel på Vogt-komitéens innstilling. Den hadde det meget ambisiøse målet at språkstriden skulle begraves. Slik gikk det ikke riktig, sjøl om du av og til kan få inntrykk av at det ikke er mye som mangler.

— Hvordan klarte dere å oppfylle de måla dere satte dere da laget blei stifta i 1959?

— Det er vanskelig å måle slikt. Men jeg trur ikke det er mulig å lage en ny Foreldreaksjon eller å vekke til ny språkstrid. Og det er ikke nødvendigvis laget si fortjeneste. Det er samfunnsutviklinga si. Det gamle klassesamfunnet er borte. Det er skjedd ei økonomisk og språklig utjamning. Folk har bedre utdanning enn noensinne. De geografiske forskjellene er ikke lenger så dramatiske. Levestandarden er stort sett lik over hele landet. Egentlig er det jo et under at vi føler oss om ett folk, vi som bor i denne langstrakte stripa av et land. I dag flytter folk mye, de skifter gjerne yrke flere ganger. Talespråket jamnes ut.

Et egna forum

Og så nevner ho Språkrådet igjen

— Der møttes de folkelige språkorganisasjoner. Og de kom sammen med språk-spesialister. Medbestemmelse skaper medansvar. Det er fint at vi fikk to plasser der. Slik har vi innflytelse på språkutviklinga. Jeg trur på dialog, saklig diskusjon. Språkrådet har vist seg å være et egna forum for det. Det er som jeg sa i sted ikke fruktbart med krig på kniven mellom to steile fronter. Riktignok falt formålsparagrafen fra Norsk Språknemnd bort da Språkrådet kom. Det var vi i Språklig Samling mot. Vi ville at Språkrådet også skulle «fremje tilnærming på norsk folkemåls grunn».

Formuleringa som brukes i dag lyder slik: Norsk Språkråd skal «... støtte opp om utviklingstendenser som på lengre sikt fører målformene nærmere sammen».

Lite blanding

— Hva syns du om norsk språk i dag?

— Avisene skriver for det meste en nokså konservativ norsk. Der er det lite språklig blanding. Dessuten syns jeg avisskribentene var bedre før krigen. Bok- og teater-anmeldelelsene er forflata. De skriver jo bare om hvordan skuespillerne gjør jobben sin. Hvor blir det av ånden? De skriver ikke om innholdet, meninga med det hele. Pressa burde bli flinkere til å dyrke sitt eget fag. Den burde ikke bare vurdere form, men også innhold. Men det var vel egentlig ikke dette du spurte om?

— Hva synes du om språket i Klassekampen? Avisa er vel den sterkeste eksponent for radikalt bokmål i dag.

— Jeg har ikke noe forhold til den avisa, men jeg legger merke til at andre ofte siterer dem. Burde kanskje

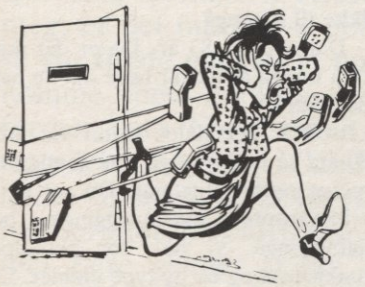

— Gidameialtså! Dette vulgære gatesproget gjør meg gal, hyler sekretæren.

Sjøl i Høires hus snakker nå innringerne sin egen dialekt i telefonen. Men de skriver fortsatt Oslo Vest-dialekt.

Kontakten med folkemålet sendte på 50-tallet sjokkbølger gjennom de kondisjonerte samfunnslag.

ha lest den, men man rekker jo ikke over alt. Jeg synes jeg leser nok aviser og tidsskrifter som jeg gjør.

Ho liker NRK radio.

— Der dyrket de språket. De har fått ei god og naturlig og ledig muntlig form. Intervjuene løper lett og ledig. Til og med temavalgene er intelligente.

TV viser hun ingen overdreven entusiasme for.

— Ingen legger merke til hva noen sier i den boksen. Ingen kan gjenta etterpå hva noen har sagt på TV.

Samtidslitteraturen vil ikke Rakel Seweriin uttale seg om.

— Jeg følger ikke med. Men jeg leser mye historie. Språklig Samlings litteraturpris synes jeg imidlertid er et positivt tiltak.

— Hvem ser du på som de sterkeste eksponentene for språklig samling i dag?

— Lærerne. De betyr mye og gjør mye godt arbeid.

Trøtt av fiklerier

— Noen mener at bokmålsreformen av 1981 betydde slutten på tilnærmingslinja. Er du enig?

— Jeg blir litt trøtt og lei av slike språklige fiklerier. Folk flest forstår ikke betydninga av dem — med rette. Jeg trur ikke den reformen var spesielt viktig. Jeg har faktisk ikke sterke følelser på hvorvidt det er lov å skrive «fram» eller «frem». Det viktigste er dialog, at vi forsøker å forstå hverandre. Til og med Aftenposten har moderert seg på mange felt. De er ikke lenger så rabiate som de var tidligere. Jeg føler at verden går framover når det gjelder språkspørsmål.

— Hva synes du om utviklinga i Landslaget for språklig samling etter at du trakk deg ut av aktivt lagsarbeid?

— Jeg har ingen sterke meninger. For å kunne kritisere syns jeg du må stå midt oppi det. Men jeg følger med, leser bladet når det kommer, og legger merke til språkbruk og former. Samt utgivelser dere står bak. Heftet «Å skrive radikalt bokmål. Praktiske råd og vink» skulle jeg gjerne hatt et eksemplar av. Kan du ordne det?

Den gamle lille kjempe

— Har du noen bevinga ord å komme med til lagets 30-års jubileum?

— Tenk hvor mye elever i ungdomsskolen og den videregående skole idag vet om musikk, de forskjellige sjangrene, om kassetter, plater og dette nye som er kommet — hva er det dere kaller det?

— CD'er?

— Mulig, meget mulig. Tenk om folk fikk like mye kjennskap til språket og dets forskjellige bruk, både i skrift og tale. Språket er en ufattelig rikdom — dere må bare stå på!

Rakel Seweriin slår fast at det er viktig å agitere for folkemålet uten å forstyrre helheta med kompliserende detaljer, i alle fall ikke i første omgang.

— Sats på ungdommen. Det er de som river ned barrierer og bygger nytt. Slik var det i mi tid og slik er det vel fortsatt. Verden er vel ikke blitt så forskjellig? spør den gamle lille kjempe truskyldig.

□

DEN NYE FOLKEREISING

Av MARTIN TRANMÆL

Språklig samling vil ikke bare frigjøre krefter som er bundet til to offisielle målformer, men også bidra til at de yngre kan uttrykke seg på en enklere og mer rammende måte enn så mange av oss eldre. Særlig gjelder dette bygdefolk, men også mange som er vokst opp i byene. De gamle, stive formene har ikke falt naturlig. De har virket hemmende. Det dreier seg således om en kulturell og også sosial frigjøring. For det er folkets brede lag som vil ha størst nytte av det alternativ en her står overfor.

Hverken bokmål eller nynorsk, riksmål eller landsmål kan løse den strid som er reist og som skoleungdom framfor andre må svare for. Bare på folkemålets grunn kan en nå fram til en holdbar løsning. Det ordforråd og den uttrykksform som sjøl byungdom bruker, peker i den lei.

Men det er en utvikling som bør få et kraftig puff framover og bringes inn i faste og ordnede former. Det er der den nye folkereising, Språklig Samling, har en av sine viktigste oppgaver. Lykke til!

Martin Tranmæl ønska Landslaget velkommen da det blei stifta. Fra Språklig Samling nummer 1 1960.

Udanna østnorsk — bare for riksmålsfolk?

Av Arne Torp

Som nevnt i lederartikkelen i forrige nummer av Språklig samling har fagnemndene i Norsk språkråd nylig avvist mitt forslag om å ta inn fortidsformer som **brøyt, skøyt** og **føyk** i rettskrivinga for både nynorsk og bokmål. Jeg foreslo samtidig at man skulle ta inn bøyingsformer som **bryti** og **finni** og ordformer som **høl** og **køl** i begge målformene, men også disse framlegga falt.

At disse formene heller ikke denne gangen kom inn i den offisielle rettskrivinga, var vel kanskje ingen stor overraskelse — i alle fall ikke for forslagsstilleren, som kjente litt til stemninga i fagrådet på forhånd. Det som derimot **i ettertid** har overraska meg, er det faktum at dette så vidt jeg kan se var **første gangen** at noen drista seg til å komme med konkret forslag om fortidsformer som **brøyt** i den offisielle normeringsdebatten her i landet. Begge de to andre forslaga mine (**bryti** osv. og **høl/køl**) har derimot vært foreslått av offisielle komiteer flere ganger (f.eks. i 1957 og 1979), men aldri blitt vedtatt. Dette må jeg si forundra meg da jeg blei klar over det, for i grunnen trudde jeg øy-formene var de minst «anstøtelige» — i alle fall sett fra bokmålssida.

Riksmålsordlisten og øy-formene

At jeg kanskje var inne på noe der, har jeg nylig fått bekrefta fra en litt uventa kant. Jeg blei nemlig gjort oppmerksom på at den eneste normerte språkform har i landet som noensinne har godkjent fortidsformer på **øy,** er den uoffisielle normen **riksmål,** som alt i 1956 tok inn fortidsforma **gøyv,** og i 1963 i tillegg **føyk** og **røyk** — selvfølgelig bare som stilistiske varianter ved sida av de tradisjonelle formene med **ø,** men allikevel. Svært interessant er det også at André Bjerke har kommentert og begrunna spesielt disse formene, samtidig som han godter seg over at den offisielle normeringa ikke har tatt dem inn. I sin «Introduksjon til nyutgaven av riksmålsordlisten» skriver han nemlig i 1964:

Forøvrig har listens redaktører aldri vært engstelige for «folkemålsformer» hvor de kan tjene til en berikelse av uttrykksmulighetene. (....) Vi har også opptatt dialektformer som hverken er tillatt i nynorsk eller bokmål, f.eks. ***gøyv,*** *av* ***gyve,*** *som familiær forsterkende stilvariant (ved siden av* ***gjøv).*** *I denne utgaven er dessuten sideformene* ***føyk,*** *av* ***fyke,*** *og* ***røyk,*** *av* ***ryke,*** *tatt inn. Det dreier seg her om såkalte «vikske» former (fra dialektene rundt Oslofjorden); de har aldri funnet nåde for rettskrivningskomitéene, fordi de ikke lar seg innordne under prinsippet om «tilnærming mellom de to skriftmåla», i offisielt bokmål satses det altså på variantene* ***gauv, fauk,*** *og* ***rauk.*** *Vi på vår side behøver ikke å bekymre oss om en tilnærming som for riksmålets side aldri har funnet sted. Vi kan nøye oss med å registrere det som alltid har vært vårt sprogs kraftreservoar: tilsiget fra østnorsk.*

(André Bjerke: ***Sproget som ikke vil dø,*** *Oslo 1964, s. 49 f.)*

Det jeg for min del finner særlig interessant her, er det Bjerke sier helt til slutt, nemlig at riksmålets «kraftreservoar» alltid har vært «tilsiget fra østnorsk». Med østnorsk kan han her selvfølgelig ikke sikte til «dannet østnorsk», for det er jo identisk med «vårt sprog» — det må være den språkforma som jeg i Språklig samling nr. 4 — 1988 var så frekk å kalle «udanna østnorsk».

Nå kan man saktens undre seg over at Riksmålsforbundet er så lite interessert i å utnytte dette «kraftreservoaret» — er de kanskje redde for en vårflom dersom de åpner lukene for mye? Faktum er i alle fall at fra og med den neste utgaven av Riksmålsordlisten (1973) forsvant alle de tre øy-formene igjen — i all stillhet.

Øy-former — og andre «udanna østnorske» former i skriftnormalene

Hva kan så grunnen til dette være? Det kan i alle fall ikke være fordi disse formene i mellomtida er forsvunnet fra talespråket — tvert imot! — det er all mulig grunn til å anta at de er på sterk frammarsj, ikke bare på Østlandet, men mange andre steder også. Heller ikke er de blitt mindre vanlige i uformelt skriftspråk — f.eks. i petitjournalistikk og på sportssidene i de fleste aviser. Ja, så gjengse er de i moderne skriftspråk at mine norskstudenter på universitetet som regel blir mildt sjokkert når jeg forteller dem at former som **brøyt** verken er tillatt på bokmål eller nynorsk, for dét hadde de i alle fall ikke trudd! Nesten like forundra blir de forresten når jeg meddeler at **kløyvd infinitiv** (inf. på -e og -a, f.eks. **kaste** og **væra)** faktisk **er** tillatt på begge målformer.

Jeg har aldri sett noen undersøkelse av hvor vanlige øy-formene er i skrift sammenligna med f.eks. kløyvd infinitiv, men jeg aksepterer uten videre studentenes intuisjon på dette punktet: Kløyvd infinitiv eksisterer på bokmål kun i ordlista og ikke i faktisk språkbruk, mens forholdet er nøyaktig omvendt når det gjelder øy-formene. Hvorfor er det slik?

En viktig språkteknokratisk grunn er sjølsagt den at kløyvd infinitiv gir samform med nynorsk, mens øy-formene ikke gjør det. Men så kan man spørre videre: Hvorfor har nynorsk godtatt kløyvd infinitiv — og e-infinitiv for den del (Aasen hadde jo i si tid bare -a), mens øy-formene aldri har fått slippe til?

Her trur jeg vi må se litt på normeringshistoria til nynorsken. I vårt hundreår har man stort sett vært lydhør for å ta inn østnorske former i nynorsken der man har funnet dem «språkhistorisk forsvarlige» — dvs. at de kan regnes som et naturlig resultat av ei sjølstendig **østnorsk** utvikling. Eksempler her kan være former som **vett, skott, sommar, følgje** (jfr. de tradisjonelle («vestlandske») nynorskformene **vit, skot, sumar, fylgja** og de tradisjonelle (opprinne-

lig danske) bokmålsformene **vidd, skudd, sommer, følge**).

Man har som nevnt også vært villig til i alle fall å vurdere — både i bokmål og nynorsk — former som **bryti,** trass i at slike former er ganske begrensa både geografisk (stort sett bare langs vestsida av Oslofjorden til og med Grenland) og sosialt (bare i skikkelig «udanna» mål). Øy-formene går derimot langt videre både geografisk (i dag trulig hos yngre folk i alle byer i landet) og sosialt (jf. Riksmålsordlisten, som sikkert aldri ville drømt om å ta inn f.eks. **fyki** og **ryki** — så sterkt behov har man ikke for «familiære forsterkende stilvarianter»!) Likevel ser det ut som skrekken for øy-formene har vært så massiv hos de offisielle normeringsinstansene at man ikke engang våger å nevne dem. I **Framlegg til læreboknormal 1957** er de som sagt overhodet ikke omtalt av flertallet i komiteen. Professor Mikjel Sørlie har derimot i en kommentar til framlegget om å innføre former som **bryti** uttalt følgende:

En bør også være oppmerksom på at pts. former som **bryti** og **frysi** lett vil trekke fortidsformer som **brøyt** og **frøys** etter seg. **Framlegg 1957,** s. 136.

Øy-formenes bedrøvelige opprinnelse

Hvilke ulykker er det den ellers så sindige professor Sørlie forestiller seg vil ramme språket dersom man godkjenner øy-formene? Ja, se det sier han dessverre ingenting om, men jeg har en mistanke om at han kan være blitt «skremt» av Amund B. Larsens forklaring på hvordan disse formene er oppstått. I boka **Kristiania bymål** (1907) antar Larsen nemlig at Kristiania-målet tidligere har hatt «danske» former som **brøt** og **fløt,** men at disse seinere «er fjernet ved en slags nasjonal reaksjon», som han uttrykker det. Dette skulle da kunne forklare at bymålet har **øy** i stedet for «historisk korrekt» **au.** Dansk **ø** svarer jo som kjent både til **øy** og **au** i norsk; jf. da. **løs, blød** (adj.), **løse, bløde** (v.) mot no. **laus, blaut, løyse, bløyte.** Former som **brøyt** skulle demed være resultat av ei «mislykka fornorsking» — nærmest å sammenligne med former som **meist** og **fleist** og **røyre** (= **mest, flest, røre),** som en ikke så sjelden ser hos mindre drevne nynorskskribenter.

Som det går fram av dette, regner altså Larsen ikke med at disse øy-formene har noe særlig ærefullt opphav. At Larsens teori sannsynligvis er feil, er så en annen sak. Jeg har sjøl skrevet om disse formene i **Maal og Minne** i 1980 (s. 185—190), og min konklusjon er den at bøyninga **bryte — brøyt — bryti** er oppstått etter mønster av verb som **bite — beit — biti,** som er et gammelt mønster i østlandsk. Den eneste forskjellen på bøyninga av verb som **bryte** og **bite** når de går etter mønsteret ovafor, er den at **bite** har den **urunda** vokalen **i** i alle former, mens **bryte** har den **runda** vokalen **y** hele vegen.

Nå er kanskje ikke denne forklaringen så mye mer «ærefull» enn den som tar utgangspunkt i det nasjonalistiske bomskuddet — det er jo ikke alle som synes det er noe særlig stas med fortidsformer som **bærte** og **skjærte** heller, trass i at de åpenbart er laga etter et godt og velkjent mønster som **lærte** og **førte.** Men slike former blir fort vekk godtatt bare de blir alminnelige nok og vinner innpass i de rette miljøer. Så å si ingen nordmann kan i dag tenke seg å si noe annet enn **flådde** som fortidsform av **flå,** men en gang må dét har vært like «sjokkerende» som det i dag ville være å møte **slådde** som fortidsform av **slå.** Og det er vel få som regner fortidsforma **las** som «finere» eller «rettere» enn **leste,** enda den siste forma som språkhistorisk fenomen ikke er et hår likere enn **bærte** og **skjærte** — det som skiller dem, er den geografiske og — sikkert vel så viktig — sosiale utbreiinga.

Behandlinga av øy-formene i Språkrådet sett i historisk perspektiv

Som nevnt i lederartikkelen i forrige nummer var argumentasjonen i begge fagnemndene stort sett slik at øy-formene passa framifrå i den **andre** målforma, men i og med at hver fagnemnd bare steller med si eiga målform, var det sjølsagt lite hjelp i **den** velviljen.

Det som vissnok imidlertid gjorde sterkest inntrykk på møtet, var ei innvending som gikk på at øy-formene ikke ville passe like godt ved alle verb i bokmål. De fleste var nok enige om at former som **brøyt** og **føyk** var ok, men hva med f.eks. **gøys, gøyt** og **trøyt,** eller sammensetninger som **frambrøyt** og **inngøyt?**

En kan vel uten videre være enig i at alternative former som språksosiologisk hører heime i forskjellige miljøer ikke alltid går like godt sammen stilistisk. Dette er et velkjent problem fra bokmålets normeringshistorie, der en jo som mange sikkert kjenner til, i si tid begynte å innføre a-former i «særnorske ord og i ord med særnorsk lydform», som det hette; f.eks. **jenta** og **mjølka** (best. form og fortid) overfor **piken** og **melken** (best. form) eller **melket** (fortid). I 1938-rettskrivinga var det da en hel del substantiv og verb som hadde «obligatoriske a-former», mens andre hadde «valgfrie a-former». Etter 38-normalen var det f.eks. bare de kombinasjonene som er nevnt ovafor (+ **pika)** som var tillatt av ordformene **jente/pike, mjølk/melk** og **mjølke/melke.**

Men med den siste revisjonen av bokmålet i 1981, det såkalte liberaliseringsvedtaket, har man gitt slipp på all stilistisk «styring» på dette området; nå kan man i prinsippet velge fritt mellom **-en** og **-a** i bestemt form av alle ord som er hokjønn i norske dialekter, og mellom **-et** og **-a** i fortid av svake verb som bøyes som **kaste.** Det er nå altså lov å skrive f.eks. **(jenten)** og **(mjølken)** i bestemt form for alle unntatt lærebokforfattere, og sjøl i lærebøker er det nå lov å skrive **melka** (best. form og fortid) og **mjølket.**

Det kan selvfølgelig diskuteres hvor smakfulle enkelte av disse kombinasjonene er, men faktum er i alle fall at man nå helt har forlatt prinsippet med å vurdere hvert enkelt ord etter «nasjonale» eller «folkelige» kriterier — har man først tillatt en- eller a-bøying i substantiv og et- eller a-bøying av verb, så er det en tillatelse som gjelder alle potensielle «kandidater» innafor disse ordklassene. Stilistiske overveielser i den sammenheng overlates til den enkelte språkbruker.

«Jeg bivåna at ho mjølket kuen og leiket med dukka»

Hva betyr så dette i praksis? Er det f.eks. noe «galt» (dvs. normstridig) i overskrifta til dette avsnittet? Svaret er nei; alt ligger innafor 1981-normen.

Likevel synes sjølsagt de fleste at denne setningen er helt høl i huet (for å si det på udanna østnorsk) — og ikke bare innholdsmessig. Og det er heller ikke bare det at **en-** og **et-**former forekommer i «uskjønn» blanding med **a-**former — nei, det verste er vel kanskje at rot og endelse ikke «passer sammen». Jeg kan f.eks. vanskelig forestille meg en kontekst hvor former som **bivåna** eller **mjølket** ville «passe naturlig inn». Men begge formene står oppført i ordlista som helt «korrekte» og fullt brukelige former. Det er kort og godt en konsekvens av at bokmålet i dag prinsippielt tillater fri konbinasjon av rot og endelse i slike tilfeller.

* * *

Hvor vil jeg så hen med disse betraknin-gene — øy-former er jo ikke a-former! Nei, ganske visst ikke, men **stilistisk** havner de nok langt på veg i samme kategori på bokmål, nemlig innafor det muntlig-folkelige. Er det noen som kunne tenke seg å **forby** a-former **generelt** i verb på bokmål fordi et ord som **bivåne** ser «rart» ut med a-bøyning? Bortsett fra en del beinharde riksmålsfolk trur jeg neppe det.

På meg virker derfor innvendinga om at øy-formene ville kunne føre til stilistiske misforstre lite konsekvent ut fra den normeringspolitikken Språkrådet ellers har lagt seg på i de seinere åra. Spørsmålet er nemlig ikke om man synes øy-former kan virke stilistisk malplasserte i visse tilfeller, men **om man overhodet vil godta øy-former i sterke verb.**

Det vil altså ikke fagnemndene i Språkrådet, og det får vi andre da bare ta til etterretning — inntil videre. På litt sikt er jeg imidlertid hellig overbevist om at disse formene vil tvinge seg fram også i den offisielle rettskrivinga. Det er nemlig ikke bare de naturlige talemålsformene for en stadig større del av det norske folket, nei, mange trur jo faktisk at øy-formene **er** tillatt i skrift, for de ser dem jo i bruk stadig vekk — og på bokmål langt oftere enn de tillatte au-formene!

Slik jeg ser det, tjener forbudet mot øy-formene i bokmålet i deg ingen annen hensikt enn å holde liv i ø-formene for skriftlig bruk. Dette er sjølsagt et aktverdig motiv sett fra riksmålshold, men knapt nok for andre. Det er derfor litt av en skjebnens ironi at det hittil bare er riksmålsmannen André Bjerke som har vågd å slippe denne styggedommen inn i ordlista si. Hadde han levd i dag, ville han vel sagt til Språkrådet: «Velkommen efter»!

Brev frå lesarane

Samnorsken skjebne

Til tross for uforstandig kritikk fra mange hold er det for et livsvarig medlem av Språklig Samling fra begynnelsen av oppmuntrende å se at vårt mål stadig, men langsomt, får økt oppslutning i aviser og bøker. Selv konservative aviser har gått over til foreløpig moderat bokmål, og på sportssidene enda lenger. De begrunner det med at yngre nå lærer de mer folkelige formene i skolen.

Vi kan nok skimte et samnorsk i det fjerne, og bør ikke presse tempoet for hardt. «Me skal koma, um ikkje så brått» gjelder nok fortsatt. Hunkjønnsord er tydelig på frammarsj, og -a som ending i flertall av intetkjønnsord i bestemt form like så. Diftonger kommer også mer og mer i bruk.

Så la oss gi tål og glede oss over at utviklingen går i riktig retning, smått om senn. Innimellom kan vi gi små tips som å peke på at Nansen kalte skuta si «Fram» — ikke «Frem». Frem er jo en dansk misforståelse, for også eldre dansk hadde fram, men fra de gradbøyde formene fremre og fremst med omlyd av a oppstod det gale frem. Jeg har flere ganger fortalt at jeg i radio for mange år siden hørte daværende formann i Riksmålsforbundet Hjort i et intervju si etter og ikke efter. Jeg sendte ham et lite brev hvor jeg opplyste at jeg hadde intervjuet på lydbånd, og dagen etter at han må ha fått dette brevet, ble det meldt at han plutselig var avgått ved døden!

Arne S. Jakobsen.

Markering av trykk

I nyere ordlister markeres jo ikke lenger trykk, iallefall ikke dersom en folkelig uttale (særlig i Oslo-området) har trykket på en annen stavelse enn den tradisjonelle. F.eks. bør **kontor** godtas med trykket på kon- eller på -tor. Omvendt legger mange trykket på -tor i **motor,** mens vi tradisjonelt har trykket på mo- i dette ordet. I fremmedord kommer det ofte an på om vi har fått ordet fra engelsk eller fransk. Engelsk har jo i stor utstrekning trykket på første stavelse i ord fra fransk der vi har det på en annen stavelse, sml. **constable** og **konstabel.**

For å tilstrebe en enhetlig uttale i norsk, kanskje vi burde bruke aksent ikke bare i idé, kafé, première (til forskjell fra å premiére), men i alle flerstavingsord: massív, melodí, problém, kontánt, óffentlig, égentlig (i Stortinget høres ofte offéntlig og egéntlig, etter svensk mønster), édruskap (som édru, men edrúelig). Alkohol kan jo uttales alkohól eller álkohol, men den opprinnelige trykkfordelingen i arabisk var alkóhol!

Arne S. Jakobsen.

Wiggen eller Hegland?

I en interessant artikkel (opprinnelig et foredrag) av Geirr Wiggen i «Språklig Samling» nr. 1/89 finner vi til vår forundring «og» for «å» i «... slik at det blir gjevt igjen og være lærer.» Selv om dette ikke er noen stor sak, er det interessant å se at det særnorske problemet med å holde konjunksjonen og infinitivsmerket fra hverandre kan plage den beste. Spørsmålet er bare om det er forfatterens manuskript eller trykkeriets folk som er opphav til feilen.

Fordi de fleste av oss nå uttaler «og» som /å/, er det i farten lett å skrive feil. Kanskje burde vi gå over til å skrive «å» også for bindeordet, så var vi kvitt problemet. (Andre nærstående språk har jo ikke, med og/at, och/att, und/zu, and/to.) Men noen uttaler jo g i «og» — så hva med dem? Jo, men mange av dem sier ofte /åg/ der de skulle ha sagt «å»! Så bare «å» ville være til hjelp for de fleste.

En annen ting (eller uting) er at så mange sier «åssså» eller «åsse» for «å»: for åssså komme fram til en bedre løsning ... Det bør vi aldri godta! Men «åssså» kunne jo avløse «også»!

Arne S. Jacobsen.

Trykkfeil

I Geirr Wiggens språkrådsforedrag om norskfaget, som vi gjengav i nr. 1 i år, var det dessverre kommet med for mange feil under settinga. Trykkfeil er sjelden til å unngå helt, men denne gangen var det i meste laget. Og ettersom Wiggen skriver i en note at «jeg aleine er likevel ansvarlig for de evnt. feil og mangler som hefter ved dette stykker» (s. 14), må vi si ifra om at det ikke gjelder de ord- og rettskrivningsfeila som kom til under trykkinga av foredraget. Et par av dem er riktig «grove» og forstyrrer tildels meninga i teksten: Et innskudd er falt ut s. 18, 1. kolonne, der det under overskrifta «medier og edb» skal stå:

Den sterkese motstanderen skolen har i dette arbeidet med å skape tilhørighetskjensle og sammenhengsforståelse — d.e. en bærekraftig kulturell identitet — finner vi i massemediene, ***framfor alt etermediene,*** *men òg de avisene som reflekterer dem og mer og mer lever i symbiose med dem, framfor alt med fjernsynet.*

En **å/og**-feil i 2. kolonne s. 22 (— det skal være ... slik at det blir gjevt igjen **å** være lærer —) er også i drøyeste laget i et stykke om norskfaglig ferdighetssvikt. De andre feila burde være greie å gjennomskue og trenger neppe nevnes særskilt her.

Red.

språklig samling

Returadresse:
Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO 1

For 25 år sia

Kontingenten

Det er ennå ein del medlemmer og abonnentar som ikkje har betalt for 1964, somme heller ikkje for 1963. Vi minner derfor om at medlemspengane er 5 kroner for året (kr. 2,50 for dei som ikkje har eiga inntekt), og at avisa kostar 3 kroner for året. Betal til postgirokonto 163 78.

Skulle noen ønskje å melde seg ut som abonnent, ber vi om at dei sender oss nokre ord om det på eit postkort, slik at vi kan få kartoteket i orden.

Ikke fred førenn vi får ett skriftspråk

I «Arbeiderbladet» skriver Jostein Aarrestad:

Inntil det skjer, at vi har fått eitt norske skriftspråk som kan virke samlande og ved å virke som eit vernande tak gi ly og voksterkår for ei rik verbal kulturskapning i alle lag av folket, er det ingen grunn til språkfred i Norge. «Fred er ei det beste, men at man noget vil.»

Vi skulle tru at mesteparten av norsk ungdom vil vere samd i det, og vi meiner også at den nye språkkomiteen vil gjere klokt i å merke seg dette.

For Radikalt Forum
Jostein Aarrestad

Språklig Samling
nr. 2 — 1964

Innhald:

Redaksjonelt
Av Rolf Theil Endresen ..... s. 2
Hilsen fra Peter Trudgill ..... s. 3
Møte med en av pionerene:
Rakel Seweriin
Av Bent-Are Jensen ..... s. 4
Udanna østnorsk — bare for riksmålsfolk?
Av Arne Torp ..... s. 10
Brev frå lesarane ..... s. 14
For 25 år sia ..... s. 16

Hegland Trykkeri A/S. Flekkefjord